

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sång i grundskolans senare år-

En fenomenografisk studie över musiklärares syn på sång

Elin Sandell och Sofia Klarström

LAU370

Handledare: Karin Nelson

Examinator: Eva Nässen

Rapportnummer: HT10- 6110 09

GÖTEBORGS UNIVERSITET

ABSTRAKT

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Sång i grundskolans senare år- En fenomenografisk studie över musiklärares syn på sång

Författare: Elin Sandell och Sofia Klarström

Termin och år: Höstterminen 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Karin Nelson

Examinator: Eva Nässen

Rapportnummer: HT10- 6110- 09

Nyckelord: Sång, synsätt, musiklärare, grundskola, fenomenografi

Syftet med studien är att undersöka sex musiklärares syn på sång i musikundervisningen för årskurserna 6-9. Vi har använt oss av följande forskningsfrågor:

- Vilken roll har sången i lärares musikundervisning?
- Hur resonerar lärare kring den eventuella problematik som kan innebära hinder för sångliga aktiviteter?
- Vilka positiva effekter anser lärare att sång kan medföra beträffande elevernas utveckling?

Vi har utgått från en fenomenografisk forskningsansats då vi har velat få fram lärares uppfattning om sångämnet. Utifrån denna ansats valde vi att genomföra kvalitativa intervjuer med sex aktiva musiklärare i Göteborgsområdet. Vi har analyserat resultatet från dessa intervjuer genom att gruppera de uppfattningar som framkommit i skilda beskrivningskategorier. Resultatet visar på att lärarna upplever att sången har många roller att spela samt att de finner ämnet viktigt. Dock framkommer det att det finns en viss problematik som gör att lärarna kan finna det svårt att använda sig av sången i större utsträckning. Den tidigare forskning vi använt oss av behandlar sångämnets position i den svenska skolan och hur den har förändrats. Vi har även nyttjat litteratur rörande den fysiologiska aspekten av rösten samt hur sång kan påverka den personliga utvecklingen och identiteten.

Vi anser att vår studie är av relevans för vår kommande profession då de uppfattningar som framkommit i undersökningen är värdefulla ur en didaktisk synvinkel. Sången är och kommer att förbli en stor del av musikämnet och som musiklärare anser vi att det är vår skyldighet att besitta de verktyg som krävs för att främja även denna del av musikämnet. Eftersom detta är en studie baserad på intervjuer med musiklärare verksamma i dagens skola kan denna kunskap vara av vikt för blivande musiklärare då det kan medföra att man erhåller en beredskap inför vad sångämnet i de högre årskurserna kan innebära.

FÖRORD

Vi som författare vill tacka våra respondenter för att de ställde upp på att medverka i undersökningen trots att det för musikämnet var en hektisk period av året. Stort tack riktas till alla de lärare som under våra många år i skolbänken inspirerat och entusiasmerat oss till fortsatt lärande inom musiken. Tack skall även tillägnas Karin Nelson som varit handledare för denna uppsats.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	1
2 BAKGRUND	2
3 SYFTE OCH FORSKNINGSFRÅGOR	3
4 TIDIGARE FORSKNING	4
4.1 Sång som begrepp	4
4.2 Sång i skolan- då och nu	4
4.2.1 <i>Sångens funktion i skolan- en tillbakablick</i>	4
4.2.2 <i>Sångens funktion i skolan- idag</i>	5
4.2.3 <i>Ett sekel av läroplaner- sång i förändring</i>	6
4.3 Röstapparaten	7
4.3.1 <i>Hur uppstår en ton?</i>	7
4.3.2 <i>Rösten och puberteten</i>	7
4.3.3 <i>Kroppen</i>	8
4.4 Arbetsmetoder	8
4.4.1 <i>Metodik</i>	8
4.4.2 <i>Repertoar</i>	9
4.5 Sång och identitet	10
4.6 Sång i det sociala klassrummet	11
5 VETENSKAPSTEORETISK UTGÅNGSPUNKT	14
5.1 Fenomenologi som teoretisk utgångspunkt	14
5.2 Fenomenografi	14
6 METOD	17
6.1 Urval och etiska aspekter	17
6.2 Datainsamling	18
6.3 Procedur	19
6.3.1 <i>Litteratururval</i>	19
6.3.2 <i>Intervjuprocessen</i>	19

6.4 Analys	20
7 RESULTAT	23
7.1 Vilken roll har sången i lärarens musikundervisning?	23
7.1.1 Beskrivningskategori I. Sången blir en kompletterande del till ensemblespelet	23
7.1.2 Beskrivningskategori II. Sången förstärker den sociala gemenskapen	23
7.1.3 Beskrivningskategori III. Sångens roll som lustfyllt moment i undervisningen	24
7.2 Hur resonerar lärare kring den eventuella problematik som kan innebära hinder för sångliga aktiviteter?	24
7.2.1 Beskrivningskatergori I. Målbrottet kan innebära en viss problematik	24
7.2.2 Beskrivningskategori II. Tiden räcker inte till	25
7.2.3 Beskrivningskategori III. Sång är ett väldigt personligt och avslöjande uttrycksmedel	25
7.3 Vilka positiva effekter anser läraren att sång kan medföra beträffande elevernas utveckling?	26
7.3.1 Beskrivningskategori I. Den egna identiteten stärks i och med att självförtroendet och självkänslan ökar	26
7.3.2 Beskrivningskategori II. Det är viktigt att känna sig bekväm med sin egen röst	26
7.4 Resultatsammanfattning	27
8 DISKUSSION	28
8.1 Metoddiskussion	28
8.1.1 Generalitet	28
8.1.2 Reliabilitet	28
8.1.3 Validitet	29
8.2 Resultatdiskussion	30
8.3 Slutord	32

REFERENSLISTA

BILAGOR

1 INLEDNING

Sången är och kommer att förbli en stor del av musikämnet och det är av yttersta vikt att vi som musklärare besitter kunskap om detta ämne. Vi har under våra praktikperioder upplevt att elever i årskurserna 6-9 sällan sjunger på musiklektionerna. Detta har resulterat i en rad frågeställningar. Vi frågade våra handledare ute på grundskolorna vad detta kan bero på men fick i vårt tycke inte några tillfredsställande svar, därför har vi valt att själva forska vidare kring detta i denna studie. Vi tyckte bland annat att det skulle vara intressant att titta närmare på om det fanns samband mellan de fysiska omställningar som sker hos elever i dessa åldrar och musklärarnas val av innehåll i undervisningen. En annan anledning till vårt val av syfte har varit det faktum att vi haft svårigheter att hitta litteratur eller tidigare forskning kring ämnet vilket enbart har förstärkt vår nyfikenhet. Detta är i våra ögon en intressant och viktig studie. Vi kommer att arbeta utifrån en fenomenografisk forskningsansats då denna lämpar sig väl för vår studies syfte.

Det har inte alltid varit en rättighet att få sjunga i skolan. För inte så många år sedan kunde man kategoriseras som ”brummare” eller sångsvag och därmed uteslutas från sångundervisningen. En sådan stämpel följer med personen resten av livet. Det är vår skyldighet att som musklärare motarbeta sådan diskriminering och istället arbeta för en tillåtande och inbjudande arbetsmiljö. Sånghämningar kan uppstå redan på förskolestadiet och följa med elever upp i åldrarna om vi som lärare inte arbetar med sång på ett lustfyllt och inspirerande sätt redan på ett tidigt stadie. Att det är av stor vikt att redan med små barn använda sig av sång som musikaliskt redskap framkommer i mycket av den litteratur som vi stött på under materialsökningen för vår studie. I de åldrar som vårt arbete riktar in sig på, sker det stora omställningar både vad gäller rösten men också kroppsligt och mentalt. Det är därför omvälvande och spännande att arbeta med tonåringar samtidigt som det ställer stora krav på oss som lärare. Vi måste vara rustade att möta dessa ungdomar och besitta kunskap att hantera olika situationer i musikundervisningen. Vi anser att alla barn och ungdomar har rätt att få uttrycka sig via sång och att sången främjar den personliga utvecklingen samt hjälper till att skapa en identitet. Det framgår med största tydlighet i kursplanen för ämnet musik att detta är något vi som musklärare måste ta hänsyn till och använda oss av i vår undervisning. I Lpo94 står det för musikämnet under rubriken *Mål att sträva mot* står följande:

- Skolan skall i sin undervisning i musik sträva efter att eleven
- utvecklar tillit till den egna sångförmågan och blir medveten om dess utvecklingsmöjligheter och sociala betydelse. (Skolverkets hemsida, 20101208)

I styrdokumentet framkommer också med all tydlighet vilka mål som eleverna skall ha uppnått i årskurs nio:

- Eleven skall
- kunna använda sin röst i unison och flerstämmig sång. (Skolverkets hemsida, 20101208)

Vår förhoppning med detta arbete är att få en inblick i hur dagens sångundervisning i grundskolans högre årskurser ser ut samt hur musklärare förhåller sig till ämnet. Vi hoppas att studien ska kunna lyfta fram olika faktorer kring hur musklärare uppfattar sångundervisning som vi som lärare kan ha didaktisk nytta av i vårt kommande yrke.

2 BAKGRUND

Vi har båda vuxit upp i hem som varit präglade av ett rikt sång- och musikliv. Våra respektive föräldrar har alltid uppmuntrat och entusiasmerat oss till att våga ta för oss av det musiken har att erbjuda. Under årens gång har vi som elever i grundskolan, gymnasium samt folkhögskola även stött på kunniga lärare som på många olika sätt fått oss att vilja fortsätta utvecklas inom musiken och inom sångämnet som vi båda har som huvudinstrument.

Vi läser hösten 2010 vår sista termin på musiklärarutbildningen vid Göteborgs universitet och vi har vi genom våra praktikplatser fått en insikt och inblick i hur musikämnet ser ut utifrån en lärares perspektiv. Två lärare vid Högskolan för Scen och Musik som vi känner är värda att nämna är dels vår sånglärare Ingela Hellsten-Bergman som med sin fantastiska kunskap och positiva energi har fått oss att vilja utforska sångämnet samt utveckla vår egen sångförmåga än mer. Den andra läraren är Anne Johansson som genom sitt brinnande intresse för sångens varande i skolan och hennes rika förråd av erfarenhet har varit en stor inspirationskälla för oss.

Våra egna upplevelser, dels som elever men även som lärare, har väckt mycket tankar och frågor rörande musikämnet i grundskolan men framförallt kring sångundervisningen. Dessa funderingar har legat till grund för de frågeställningar vi med detta arbete önskar få besvarade.

3 SYFTE OCH FORSKNINGSPRÅGOR

Syftet med denna studie är att undersöka hur ett antal musklärare verksamma i årskurserna 6-9 resonerar samt reflekterar kring det specifika ämnet sång i sin musikundervisning. Det vi söker svar på är vilken roll sången spelar i musikundervisningen, vilken eventuell problematik inom sångämnet musklärarna skulle kunna uppleva som ett hinder i undervisningen samt om lärarna anser att sång kan innebära något positivt för elevers personliga utveckling. Vi hoppas att studien ska kunna lyfta fram olika faktorer kring hur musklärare uppfattar sångundervisning som vi som lärare kan ha didaktisk nytta av i vårt kommande yrke.

För att uppnå detta syfte formulerades följande forskningsfrågor:

- Vilken roll har sången i lärares musikundervisning?
- Hur resonerar lärare kring den eventuella problematik som kan innebära hinder för sångliga aktiviteter?
- Vilka positiva effekter anser lärare att sång kan medföra beträffande elevernas utveckling?

4 TIDIGARE FORSKNING

Vi har under litteratursökningen för detta kapitel funnit att mycket av den tidigare forskning som finns kring musklärare och deras syn på sin verklighet som lärare fokuserar på musikämnet som helhet. Eftersom vår fenomenografiska studie inriktar sig specifikt mot sångämnet har vi valt att presentera och reflektera över diverse faktorer som är av intresse för vårt ämnesval. Vi har förhållit oss kritiska till den litteratur och tidigare forskning som redovisas nedan och som uppsatsskribenter var vi medvetna om att mycket av det material vi använt oss av är skrivet av individer som är personligt engagerade i sångämnet. Samtidigt är det individer som just på grund av sitt engagemang också besitter mycket god kunskap inom sin disciplin.

4.1 Sång som begrepp

Enligt Nationalencyklopedin definieras sång som:

Den mänskliga röstens användning i musikaliskt syfte, genom melodi, rytm och klangfärg, i allmänhet förbunden med textinterpretation men också som en instrumental prestation. (Nationalencyklopedin, 20101122)

Från allra första början har människan använt sig av sin röst för att kommunicera och för att ge uttryck för sin sinnestämning. Nordström (1999:113) menar att naturen var den inspirationskälla som fick människan att börja använda sig av musikaliska uttryck. Ett exempel på detta är en människa som härmar en fågels sång. Även Aulin (1970:47) lyfter fram sången som den primitiva människans första musikaliska uttrycksmedel. Sångens funktion var att kommunicera på ett kraftfullare sätt än att enbart tala. Människan fann användningsområden för sin röst i den dagliga verksamheten. Sången torde ha varit det instrument som stod i centrum eftersom alla hade möjlighet att använda sig av det. Som exempel använde sig människorna av arbetssånger på bomullsfälten för att få arbetet att flyta på i ett stadigt tempo. (Bruér och Westin 2006:21) De övriga instrument som fanns att tillgå såsom trummor, rasselinstrument, handklapp etc. fick en understödjande funktion. Sången är egentligen något väldigt naturligt och för oss givet att använda oss av och redan som nyfödd har man begåvats med ett fantastiskt röstomfång och stöd. Denna medfödda förmåga kan av olika anledningar senare i livet komma att påverkas negativt.

4.2 Sång i skolan- då och nu

4.2.1 Sångens funktion i skolan- en tillbakablick

Sångens funktion i den svenska skolan har ur ett historiskt perspektiv genomgått en stor förändring. Under en lång tid förknippades sång och sångtradition med kyrkan. Detta har sin naturliga förklaring i att de flesta människor var troende och gick till kyrkan om söndagarna.

Katekesen och psalmboken var länge de mest spridda böckerna i Sverige. Den folkliga psalmboken var den sånggenre som regelbundet utövades av de flesta människor. Det ingick i sättet att leva att man gick i kyrkan om söndagarna. 1697 års koralpsalmbok var en rikspsalmbok. Vårt folk hade på detta sätt fått en gemensam repertoar som användes även utanför kyrkans väggar. (Flodin 1998:17)

Ovanstående citat visar på hur stort inflytande kyrkan hade under denna tid och att sångrepertoaren, även i skolan, bestod av psalmer. Berit Lidman-Magnusson (1996:3) skriver att sången hade en hög status i såväl kloster- och domkyrkoskolor och att sångläraren respektive kantorn hade ett mycket gott anseende i samhället. Flodin (1998:55) skriver att under 1800-talet hade sången även en bruksfunktion där framförallt pojkar tränades i att kunna vara kyrkokören behjälplig vid söndagarnas gudstjänster.

Även om skolämnet redan 1878 byter namn från "kyrkosång" till "sång" är det vanligt att ansvaret för musikundervisning i läroverk och kyrka ofta förenas i en och samme person. (Stenbäck 2001:7)

Vid den senare delen av 1800-talet fick sången en mer normativ funktion. Nu skulle eleverna fostras till goda medborgare med hjälp av sånger med moralisk karaktär. Vid sekelskiftet sekulariserades samhället alltmer och psalmernas betydelse som allmängiltig sångskatt minskade. Detta medförde att skolbarn nu inte längre hade en naturlig relation till kyrkan och dess sångliv utan fick istället de första kontakterna med sång i skolan. (Flodin 1998:17) 1878 togs den första normalplanen i bruk och ämnet fick då namnet "sång". Isling menar att syftet med denna undervisning var att skapa omväxling och vederkvickelse genom att variera repertoaren till att inte enbart bestå av psalmer utan även andra sånger av framförallt fosterländsk karaktär. (i Grahn Stenbäck 1995:6)

Enligt Flodin (1998:55) utvecklades sången under 1900-talet mot en mer upplevelseinriktad verksamhet där elevernas lust till att sjunga sattes i främsta rummet. Under denna tid lades stor vikt vid att föra vidare det nationella kulturarvet genom t.ex. införlivandet av begreppet *stamsånger*. 1943 presenterades den officiella sångsamlingen i den 24:e upplagan av "Sjung, svenska folk". Dessa stamsånger, som föreskrivits av Kungliga Majestäts cirkulär, ingick i läroplanen, och syftet var att eleverna skulle lära sig viktiga verk ur den svenska sångtraditionen.

Från och med 1955 års undervisningsplan byter ämnet namn, från "sång" till "musik", men sånger har fortfarande en framträdande plats. (Stålhammar 1995 i Stenbäck 2001:7)

Grahn Stenbäck refererar till 1955 års undervisningsplan och menar att den för första gången förde in andra element än sång i musikundervisningen. Trots detta behöll sången sin ledande position i skolan (1995:7).

Som denna korta historiska överblick visar har sången i alla tider haft en framträdande roll i skolan och det har funnits en vilja att samlas kring en gemensam sångskatt. Sång som ett socialt redskap är något som vi kommer att lyfta fram i detta arbete. Sång har i mångt och mycket varit den aktivitet som kunnat likställas med musik i skolan och det är intressant att knyta an detta till hur musiklektörer idag ser på sång och dess status inom musikämnet.

4.2.2 Sångens funktion i skolan- idag

Stamsångerna som begrepp existerade fram till slutet av 1960-talet och i och med borttagandet av denna gemensamma repertoar fick musiklektörerna i högre grad ett större ansvar för undervisningens innehåll samt att på egen hand tolka styrdokumentet. Detta medförde en större valmöjlighet vad gäller repertoar och innehåll i undervisningen. (Flodin 1998:80)

Att idag definiera vår sångskatt eller grundrepertoar låter sig kanske inte göras, men den lever som en social konstruktion, som en idé eller myt och som sådan förändras den över tid. (Flodin 1998:83)

I dagens mångkulturella skola fokuseras det inte i lika hög grad på den svenska sångtraditionen som det gjordes förr. Frånvaron av en gemensam repertoar i form av stamsånger har också öppnat upp för en större variation i undervisningen och en mer differentierad sångskatt. Detta har medfört att musikundervisningen kan utformas på olika sätt men där styrdokumenterna fortfarande ska ligga till grund för musiklärarens planering. Dagens musikundervisning innefattar flera olika moment och sång är idag bara ett av dessa, till skillnad från de tider då sång i stort sett var den enda musikaliska aktiviteten i skolan. I den nationella utvärderingen av musikämnet från 2003 (Nationell utvärdering av grundskolan 2003:16) påpekas att musiklärare idag, på grund av den ökade målstyrningen, har ett större ansvar för att organisera undervisningens innehåll. Detta ansvar ställer också ökade krav på oss som pedagoger då vi själva till stor del måste avgöra vilka moment som ska få mest utrymme. I denna nationella undersökning från 2003 framkom också information kring positioneringen av sång i grundskolans senare år.

Sången i grundskolans år 9 får stå i bakgrunden till förmån för det instrumentala spelandet. Under de tidigare åren i skolan torde sången dock fortfarande spela huvudrollen. Anledningarna till att sången verkar marginaliseras under grundskolans senare år kan vara flera. Röstomfånget som krävs i stora delar av den moderna popmusiken kan vara en, en annan kan vara den minskade sången i samhället rent allmänt. (Nationella utvärderingen av grundskolan 2003:121)

4.2.3 Ett sekel av läroplaner- sång i förändring

Grahn Stenbäck (1995:93) citerar ur *Undervisningsplan för rikets folkskolor (1920)*:

Skulle det visa sig, att något barn på grund av bristande gehör inverkar störande på sången, bör det istället för att själv sjunga få åhöra de andra barnens sång samt delta i sådana övningar, som icke kräva musikaliskt gehör.

Detta citat visar på hur man såg på ämnet sång under 1900-talets första del och det faktum att det var exkluderande på många sätt. Uppfyllede man inte kriterierna för en god sångare så var man inte berättigad att delta. Det var för vissa förbehållet att medverka medan några uteslöts ur undervisningen, då läraren ansåg att de inte uppfyllde de röst- och klangideal som var önskvärda. Lidman-Magnusson (1999:12) menar att det i början av 1900-talet var vanligt att elever uteslöts från sångaktiviteter. Hon skriver också att det vid vissa skolor kunde vara upp till 40 % av eleverna som inte fick delta vid sångmoment och att dessa individer ansågs sakna tillräckliga anlag för att få utöva sång. I mitten av femtiotalet hade läroplanen genomgått en förändring där synsättet nu var präglad av en bild där det alltid fanns en grund att börja arbeta från. Man skulle stötta de elever som ansågs sångsvaga istället för att stänga dem ute från undervisningen. Barn med sviktande sångförmåga skulle inte klassas som omusikaliska så som tidigare varit brukligt. Även Sundin (1988:49) lyfter fram femtiotalets syn på sångundervisningen och menar att den allmänna synen på sång var att det inte är något man kan från början utan måste lära sig precis som matematik eller läsning. Han menar vidare att det under denna tid fanns klara normer för vad som var rätt eller fel och att det som stod i fokus var att göra ”rätt” och inte att använda sång som något upplevelseinriktat.

I de följande läroplanerna: Lgr 62, Lgr 69, Lgr 80 samt Lpo 94, har det skett en positionsförflyttning inom ämnet; från musik som skolaktivitet till musiken som *företeelse* i samhället, där också musiklyssnande och spel på instrument är en del av musikundervisningen. (Stålhammar 1995 i Stenbäck 2001:7)

I slutet av sextiotalet började inställningen till sång och musikundervisningen att förändras. 60- talets popexplosion medförde att musik blev en stor del av ungdomars liv och det började växa fram en kritik om att skolan inte tog tillvara på detta musikintresse. Lgr69 innebar att man för första gången släppte in eleverna i musikundervisningen då de fick ett större inflytande samt att ”tonårsmusiken” fick en plats i klassrummet. (Nationella utvärderingen 2003:17) De läroplaner från och med 1960-talet betonar också vikten av att alla skall kunna delta aktivt i undervisningen och att alla elever skall ges möjligheten att utveckla sin egen sångförmåga.

En läroplan som innebar stora förändringar inom musikämnet var Lpo94. I och med införandet av denna läroplan fick varje enskild skola ett större ansvar att konkretisera respektive mål och hur man skulle uppnå dessa. Denna decentralisering medförde naturligtvis också ett större ansvarsområde för respektive lärare då det i Lpo94 inte finns några anvisningar kring arbetsformer eller arbetssätt utan det är upp till skolan och läraren själv att finna lämpliga tillvägagångssätt. (Hähnel, Sandberg och Ödman red. 1996:58) Genomförandet av en ny läroplan kan innebära stora förändringar kring lärares sätt att betrakta sin egen undervisning. I de senare läroplanerna har det även framkommit att musik och sång är en social företeelse något som inte minst märks i den nya läroplanen (Lgr 11) vilken lägger fokus på den enskilda individen och dess personliga identitetsutveckling, men även individen som en del av en social gemenskap.

Undervisningen ska ge eleverna både möjlighet att utveckla en tilltro till sin förmåga att sjunga och spela och ett intresse för att utveckla sin musikaliska kreativitet. (Lgr 11:44, Skolverkets hemsida)

4.3 Röstapparaten

4.3.1 Hur uppstår en ton?

Vi kan tycka att det är ganska självklart hur vi gör för att börja sjunga och reflekterar kanske mer sällan över den fysiologiska process som måste ske för att en ton ska uppstå. Våra stämband är placerade snett ovanför luftstrupen i struphuvudet. Under en utandning kan stämbanden medvetet föras mer eller mindre nära varandra. Är de tillräckligt sammanförda kan stämbandens slemhinnor driva på luftflödet så att det börjar vibrera och därigenom produceras en ton. Det finns en tydlig relation mellan storleken på luftens vibration och ljudets volym.

En stämläppsvibration uppstår när stämläpparna förs ihop (=lat. adduceras) så nära varandra att luften kan suga ihop dem. (Khosso 2009:99)

4.3.2 Röstens och puberteten

Då syftet med denna uppsats rör musiklektörer verksamma i årskurserna 6-9 är det av stor vikt att lyfta fram puberteten och dess inverkan på ungdomars röstutveckling.

Puberteten kan för många ungdomar upplevas som omvälvande och nästintill traumatisk. Därför är det av yttersta vikt att vi som lärare är medvetna om och har redskap för att möta dessa elever. Kanhända är pubertetens inträde av stor betydelse vad gäller musiklärares val av undervisningsinnehåll. Vad gäller röstutvecklingen under dessa år är målbrottet det som uppmärksammas mest. Tidpunkten för puberteten varierar för pojkar och flickor, men naturligtvis är det också väldigt individuellt. Anita McAllister och Maria Södersten säger:

Flickor kommer i puberteten tidigare än pojkar, vanligen mellan 10 och 14 år och pojkar mellan 13 och 15 år. Målbrottet inträffar vanligen mot slutet av puberteten och kan föregås av en period av instabilitet, s.k. ”tuppar” i halsen. (Fagius 2007:43)

Stämbandets ökar både i längd och i tjocklek på grund av ett kraftigare hormonpåslag. För flickornas del innebär stämbandets förändring en ökning av längden på cirka 1,5-4 mm medan det för pojkarnas del är en mycket större ökning på hela 4-11 mm. Konsekvenserna av detta är att de sjunker i röstläget. För pojkarna blir det ungefär en oktav och flickorna sjunker cirka en liten ters. Denna utveckling kan pågå mellan tre månader och upp till ett år. Carl- Bertil Agnestig, Elisabeth Jonsson och Helen Kemp skriver också om denna period i artikeln *Röstens möjligheter i olika åldrar* (Fagius & Larsson, 1990:98). Författarna pekar just på hur ansevärd denna röstutveckling är och att både röstvolymen samt omfånget hos ungdomarna förändras. Författarna menar också att det under dessa år kan uppstå en självkritik som kan vara nära förbundet med denna utveckling.

4.3.3 Kroppen

Under den här perioden av elevernas liv är det inte bara röstapparaten som utvecklas. Även kroppen genomgår en förvandling som kan upplevas som väldigt påfrestande och som kan skapa en sårbarhet där man inte riktigt vågar blotta sig och visa vem man är. I huvudet tar nya tankar och funderingar form som kan resultera i en känslighet där vi som pedagoger måste kunna läsa av eleverna och visa empati. En flicka som står med armarna i kors över bröstet, lutar sig på ett ben, har en dålig kroppshållning och inte riktigt vill delta i undervisningen behöver inte vara okoncentrerad och ointresserad utan kan istället omedvetet (eller medvetet) försöka dölja sina nya kroppsformer samt göra sig själv så osynlig som möjligt.

Vi måste ha förståelse för den psykiska delen av denna kraftiga fysiska omvandling genom att inte gå för hårt fram [...]. (Khosro 2009:34)

4.4 Arbetsmetoder

4.4.1 Metodik

När man som pedagog skall sjunga med en klass eller grupp finns det flera metoder att tillgå. En av de viktigaste frågorna som man som musiklärare bör ställa sig är vilken nivå man bör lägga sig på så att eleverna kan nå ett tillfredställande resultat. Detta är något som forskaren Berit Lidman-Magnusson pekar på och hon menar att en av lärarens viktigaste uppgifter är att inspirera och se till att kraven man ställer på sina elever inte är för höga. Hon skriver i sin avhandling att:

De pedagogiska metoderna är viktiga speciellt för dem vars sångförmåga inte mognat i samma takt som andras. Lärarnas metoder måste anpassas till den faktiska utvecklingsnivån för att sångutvecklingen ska kunna skjuta fart. (www.mrmusik.nu 20101124)

Det gäller alltså att man som musiklärare besitter den väsentliga kunskap som krävs för att kunna diagnostisera sina elevers kunskapsnivå och därefter anpassa undervisningen på lämpligt sätt.

Johanna Ray (2004) har i sin akademiska avhandling problematiserat förekomsten av starka musikaliska upplevelser i grundskolans högre årskurser. I denna avhandling skriver hon bland annat om vikten av att förmedla en positiv känsla till alla elever och att detta endast är möjligt då de aktiva momenten inom musikundervisningen är lämpliga för just den gruppen. Hon citerar Vygotskij (1978) som säger:

En förutsättning för att lärande ska kunna äga rum är att de uppgifter som eleven ställs inför är på en sådan nivå att eleverna, med behövligt externt stöd i läroprocessen, har möjlighet att klara av uppgifterna (Ray 2004:204)

Om dessa aspekter av lärande inte tas i beaktande kan det resultera i att eleverna bär med sig negativa erfarenheter kring sång och användandet av sin röst som uttrycksmedel. Denna negativitet kan i värsta fall bli bestående och medföra att individen under en lång period bär med sig en osäkerhet. Ray (2004:204) menar vidare att det är oerhört betydelsefullt hur väl musikläraren lyckas anpassa undervisningsmomenten så att lärandeklimatet blir gynnsamt för samtliga elever.

4.4.2 Repertoar

Som tidigare nämnts i detta arbete så är det för musikläraren fritt att tolka styrdokumentet vad gäller repertoar. Dock framgår det med all tydlighet att eleverna i årskurs nio skall ha kommit så långt i sin sångutveckling att de alla behärskar flerstämmig sång.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

Eleven skall

- kunna använda sin röst i unison och flerstämmig sång. (Skolverkets hemsida 20101126)

För tonåringen är musik oftast en stor del av ens identitet och detta speglar naturligtvis den repertoar som ungdomarna själva är intresserade av. Hur bör man då som pedagog resonera när det gäller val av repertoar? Kan det till och med vara så att viss repertoar är olämplig att använda sig av när det gäller sångundervisningen i skolan? Hillevi Berg resonerar kring detta i sitt examensarbete och menar att:

Tonåringars idoldyrkan och musiksmak framträder problematisk i sångundervisningen i och med att de i allt större utsträckning vill härma sina idoler istället för att lära sig sjunga på ett riktigt sätt. (Berg 2002:29)

Härmar barnen sina vuxna idoler finns en risk att de förställer sin röst istället för att använda sig av den naturliga röst de alla besitter. I dagens skola torde det vara så att pedagoger till viss del

försöker att tillgodose elevers önskemål kring val av repertoar, något som inte var vanligt förekommande i skolan förr när det förekom en större styrning.

Musiklärare i skolans högre stadier ägnar mycket tid åt att hålla sig à jour med vad som händer i ungdomsmusiken och lägger stor möda på att producera aktuella musikaliska underlag för sin undervisning. (Nationella utvärderingen av Grundskolan 2003:151)

Som nämnts tidigare kan vi se en förskjutning vad gäller sångrepertoaren från de gemensamma stamsångerna mot ett mer individbaserat tänkande med en större variation. Detta kan vara en följd av det faktum att det numera inte står i läroplanerna vilka sånger musiklärarna skall lära ut. Tidigare var stamsångerna ett obligatorium inom musikundervisningen men idag är det mer fritt för lärarna att tolka sitt uppdrag och själva styra sitt upplägg för undervisningen.

4.5 Sång och identitet

Identitet; individens medvetenhet om sig själv, sin kropp, sin personlighet och sin förmåga till självbestämmande. (Nationalencyklopedin 20101124)

Ingen människas röst är den andres lik. Vår röst är vårt personliga avtryck, vårt signum och det är genom våra röster som vi redan som spädbarn kan urskilja det bekanta från det obekanta. Författaren och sångpedagogen Gunvor Sällström har i boken *Människorösten-Så underfull så full av liv* (Sällström 1998:21) lyft fram röstens särprägel och hon menar att den unika karaktär som vår egna röst besitter kan verka som ett fingeravtryck. Eftersom vår röst är så nära förbunden med den vi är, blir en följd av detta att sången också blir en stor del av oss själva. Ett instrument som gitarr eller trummor kan aldrig bli lika personligt eftersom rösten är något som vi bär med oss och ständigt använder oss av. Ett utvecklande och ett användande av sångrösten torde därför vara av största vikt för att stärka den egna identiteten. Bengt Olof Engström som bland annat verkat vid skolöverstyrelsen som musikkonsulent är en av författarna i boken *Barn och sång-om rösten, sångerna och vägen dit*. (2007) Han menar att:

Alla kan utveckla sin sångförmåga, alla kan delta i gemensam sång- och alla kan genom att sjunga öka tryggheten i sin personlighet. (Red. Fagius 2007:21)

Att få höra från sin omgivning att man inte kan sjunga kan ha förödande konsekvenser för jaget och påverka individens syn på sång för resten av livet. Därför är det viktigt att musiklärare har kunskap om röstens betydelse och besitter en känslighet kring att se till varje elevs behov. I första hand handlar det om att inte kategorisera eleverna efter sångförmåga utan istället sträva efter att med hjälp av didaktiska verktyg underlätta för alla individer att kunna njuta av att uttrycka sig genom sång. Forskaren Berit Lidman-Magnusson som har musikpedagogisk inriktning säger att:

Oförmåga att sjunga blir därmed något som kan inverka på hela individens upplevelse av sig själv. Att råda bot på denna brist kan därför återupprätta mer är bara själva "förmågan att sjunga". Det kan ge styrka åt individens identitet och självkänsla. (www.mrmusik.nu 20101124)

Att våga sjunga kan vara ett stort steg för många och ibland förknippat med en rädsla och en oro inför att sjunga "fel". Uddholm menar att det är i denna känsla av rädsla som vi måste våga utmana oss själva och därigenom växa. Om detta är något som hindrar mig som individ från att

våga uttrycka mig genom sång så är det något som jag måste möta och bearbeta. (Uddholm 1993:43) För att elever skall våga utmana sina eventuella rädslor kring sångämnet så är det av stor vikt att man som pedagog lyckas skapa ett tillåtande klimat, något som kommer att behandlas nedan under kapitlet *Sång i det sociala klassrummet*. Det finns idag en mängd olika åsikter om hur en "bra" röst skall låta och med dessa åsikter tenderar vi att kategorisera sång som något som endast bör utföras av de individer som välsignats med dessa röster. Skolans uppdrag är att ge alla barn en möjlighet att använda sig av sin röst och genom erfarenheten av detta utveckla en större säkerhet både som sångare men också som person.

Jag försökte förklara att det viktigaste inte är hur vi sjunger. Det viktigaste är att vi vill sjunga, och att vi måste försöka utmana vår rädsla. Genom att vara medveten om vår egen rädsla kan vi också få större förståelse för andras. Sången har så mycket att ge, och som pedagoger och förebilder har vi ett stort ansvar. (Uddholm 1993:59)

Det är avgörande för den personliga utvecklingen att känna att man har förmågan att uttrycka sig med rösten. Graham F. Welch (i Fagius 2007:55) menar att utvecklingen av en människas musikalitet är nära förbundet med vår röst och hur vi själva ser på vår sångförmåga och han lyfter fram vikten av att få möjlighet att vistas i en stimulerande sångmiljö. Under tonåren formas många nya tankar och funderingar som tar sig uttryck på olika sätt. Ungdomarna försöker finna sin plats i tillvaron, känner förvirring och oro kring sin egen identitet och här kan musiken spela en stor roll för den enskilda individens utveckling. Musiken blir ett viktigt redskap i den enskilda individens identitetsskapande. (Sundin 1995:39) Att få en chans att uttrycka sig via musiken kan ge ett andrum i den förvirrande värld de för tillfället kan befinna sig i. De texter de kanske på egen hand skrivit eller om de använder sig av en favoritartists alster kan med rörande träffsäkerhet beskriva deras sinnesstämning och funderingar. På detta sätt kan deras känsloliv kanaliseras via musiken och därmed också lätta på trycket.

4.6 Sång i det sociala klassrummet

När eleverna i skolan möter sångämnet är det ofta i en kontext där man sjunger tillsammans. Denna gemensamma aktivitet präglas av en komplexitet där olika faktorer spelar in och dessa har en avgörande betydelse för lärandet. Frede V Nielsen (i Flodin 1998:54) menar att:

[...] det finns en viktig och social och social-psykologisk aspekt. Den sångliga aktiviteten är primärt en gruppaktivitet, antingen det gäller en- eller flerstämmig sång. Gemensam sång har en omedelbar effekt genom att den utvecklar samvaro-och gemenskapskänslan.

Att vara medlem i en grupp är något oerhört väsentligt för människan, vi behöver känna en samhörighet och att vi är behövda. I gruppen kan olika individer spegla sig mot varandra och det är här som vi utvecklas och växer genom interaktionen med andra. (Mathiasson 1994:9) Att ingå i ett musikalsikt sammanhang där man får möjlighet att uttrycka sig tillsammans kan medverka till att stärka elevernas sociala förmågor och vidareutveckla sitt lärande i ett samspel. Musikundervisningen i skolan sker oftast under kollektiva former och detta medför att eleverna har stora möjligheter att utveckla dels musicerandet tillsammans med andra men också mer grundläggande sociala färdigheter. (Ray 2004:226)

Språk- och sångrytmer och andra musikaliska element kan också underlätta språkutveckling och begreppsbyggnad. En del pedagoger framhåller också att musikämnet ger unika möjligheter till att träna samarbetsförmåga, trygghet och förtroende och att skapa gruppmedvetenhet. (Sundin 1995:44)

För att eleverna på bästa sätt skall kunna tillägna sig det musikämnet har att erbjuda så bör läraren skapa ett pedagogiskt rum där detta på bästa sätt görs möjligt. Det är naturligtvis inte bara i skolmiljön som eleverna påverkas musikaliskt utan Sundin (1995:25) pekar på att ett torftigt musikaliskt hemförhållande också spelar in. För att kunna utvecklas och få till en progression i sitt lärande så krävs det att kunskaperna och färdigheterna underhålls och används.

Lev Vygotskij (1896-1934), kan sägas vara den forskare som står bakom den sociokulturella inriktningen där fokus läggs på den sociala miljö i vilken elevens lärande skall äga rum.

Den ryske psykologen och pedagogen Lev Vygotskij har varit en av de mest centrala inspirationskällorna för pedagogiskt tänkande under det senaste decenniet och utan jämförelse den enskilda person som refereras mest inom alla sociokulturella riktningar. (Dysthe red. 2003:14)

Det som stod i fokus för Vygotskij's uppmärksamhet var att forska kring hur högre mentala processer bildades, och hans teori innehåller begrepp som social samverkan och internalisering. Vygotskij poängterade särskilt den sociala samverkans betydelse för lärandet och hur denna samverkan ligger till grund för all utveckling. (Dysthe red. 2003:75) Läraren skall skapa ett tillåtande klimat där eleverna känner sig trygga och respekterade samt där kommunikation och möjlighet till undersökande studier och eget agerande är det centrala.

Sociokultur innebär samspel och samarbete mellan människor där en sociokulturell individ utvecklar sina grundläggande kognitiva färdigheter, det vill säga sin uppfattning om sig själv och andra människor (wikipedia 20101214).

Det sociokulturella perspektivet lyfter fram vikten av att lärandet sker i ett sammanhang och inte kan separeras som ett isolerat skeende. Dysthe (red 2003:41) skriver om det sociokulturella perspektivet på lärande och menar att interaktion och samspel är två av de absolut viktigaste komponenterna för att ett lärande skall ske. Den kollektiva upplevelsen som gemensam sång kan uppbringa är viktig för att bli en del av en helhet. Det är därför viktigt att lärandemiljön som eleverna möter är tillåtande och inneslutande. Det arbetsklimat som eleverna möter och själva är med och skapar kan vara präglad av olika normer och det är viktigt att som lärare vara medveten om dessa för att på så sätt kunna bemöta sin grupp på bästa tänkbara sätt. I tonåren kan det dyka upp attityder kring sång som uttrycksmedel som inte är förenliga med en positiv och öppen attityd. Detta kan naturligtvis påverka en hel grupp och dess inställning till ämnet och det är därför av största vikt att lärare för en öppen kommunikation kring detta. Fagius skriver att:

Attityden till det gemensamma sjungandet kan bli allt svårare att hantera. Minspel och kroppsspråk kan ta sig många olika uttryck och påverkar hela gruppens inställning till uppgiften. Hur man står, hur man sitter,

hur man kommunicerar sinsemellan kan ge signaler om inställningen till själva musicerandet. (Fagius 2007:149)

I sådana situationer måste läraren besitta den nödvändiga kunskap som krävs för att arbeta med detta med hjälp av olika pedagogiska metoder.

5 VETENSKAPSTEORETISK UTGÅNGSPUNKT

I det initiala skedet av arbetsprocessen utgick vi från våra egna erfarenheter när vi formulerade de forskningsfrågor och syfte som ligger till grund för arbetet. Eftersom vi har undersökt något vi upplever vara ett fenomen i grundskolan menar vi att den fenomenologiska teorin lämpar sig då vi, som skrivet ovan, har utgått från egna erfarenheter. Dock har själva undersökningen genomförts utifrån en fenomenografisk ansats då vårt syfte varit att undersöka andra individers erfarenheter. (Marton och Booth 2000:153)

Så även om fenomenografi och fenomenologi båda tillhör ett kunskapsfält som definieras med kriteriet att ha erfarenhet som sitt forskningsobjekt, skiljer de sig åt i sättet att ta itu med sin uppgift. (Marton och Booth 2000:153)

5.1 Fenomenologi som teoretisk utgångspunkt

Fenomenologin grundades runt 1900-talet av den tysk-tjeckiske matematikern och filosofen Edmund Husserl (1859-1938) (Bjurwill 1995:5). Marton och Booth (2000:152) skriver att fenomenologins program gick ut på att man skulle använda sig av en filosofisk metod för att utveckla en teori om erfarenhet.

Den fenomenologiska utgångspunkten har alltid varit att *gå till sakerna själv* ("zu den Sachen selbst"). I detta fall är det Husserl som är saken själv, det råder ingen tvekan om det, och ska man förstå fenomenologin så bör man ha försökt sätta sig in i Husserls sätt att tänka. (Bjurwill 1995:5)

Essensen av fenomenologi är att fenomenologen lägger fokus på den enskilde individens livsvärld. Fenomenologen vill veta hur personen upplever sin värld och vilka erfarenheter han eller hon kan tillägna sig, vilket då är beroende på hur livsvärlden ter sig. (Marton och Booth 2000:153)

Fenomenologen vill beskriva en persons livsvärld, den värld som han eller hon är involverad i och som den fenomenologiska metoden belyser. (Marton och Booth 2000:153)

Bengtsson (2005:11) påpekar att fenomenologin aldrig varit något enhetligt utan att det alltid har förekommit variationer och han menar vidare att dessa variationer redan startade med grundaren Husserl. Både Husserls filosofiskt olika faser och andra varianter inom fenomenologin går under samlingsnamnet den fenomenologiska rörelsen.

Filosofer med fenomenologisk inriktning utgår från sig själva för att söka vidare kunskap, medan fenomenografer ägnar sig åt empiriska studier där andras erfarenheter står i centrum.

5.2 Fenomenografi

Då vårt arbete är en kvalitativ studie över hur olika musklärare ser på ämnet sång i musikundervisningen har vi valt att använda en fenomenografisk forskningsansats eftersom vi anser att den metoden på bästa sätt möjliggör för oss att uppnå arbetets syfte. Vi har varit

intresserade av att undersöka hur olika individer uppfattar ett specifikt fenomen i skolans värld och därav har det fallit sig naturligt att anlägga ett fenomenografiskt perspektiv.

Fenomenografi är snarare ett sätt, en ansats för att identifiera, formulera och hantera vissa typer av forskningsfrågor, en specialisering som framför allt uppmärksammar frågor som är relevanta för lärande och förståelse i en pedagogisk miljö. (Marton och Booth 2000:147)

Att forska kring hur människor *uppfattar* ett fenomen är fenomenografins utgångspunkt. Uljens (1989:10) menar att:

Vad detta fenomen i grunden betyder för individen eller det grundläggande sätt på vilket individen förstår fenomenet kallas individens uppfattning *av* fenomenet.

Kroksmark (1987) i Marton och Booth (2000) skriver om ordet *fenomenografis* etymologiska ursprung. Ordet består av två delar, *fenomen* och *grafia*. Dessa har sitt ursprung i grekiskan och betyder *det sig visande* respektive *beskriva i ord eller bild*. Sammansatta får dessa två ord betydelsen av en aktiv verksamhet där man *beskriver det man ser*. (Kroksmark 1987:226-227 i Marton och Booth 2000:145)

Fenomenografien har sitt ursprung vid den pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet. Fil. Dr., Professor emeritus Ference Marton ledde INOM-gruppen, (förkortningen står för INläring och OMvärldsuppfattningar) under 1970-talet och fokus för deras arbete låg på att undersöka hur människor ser på sitt studerande och hur det i sin tur påverkar deras studieresultat. Med tiden skiftade gruppen fokus till att studera olika uppfattningar av särskilda fenomen. Enligt Claesson (2002:33) skulle ett fenomen kunna vara vad som helst mellan himmel och jord.

Fenomenografien har sin grund i ett intresse i att beskriva fenomen i världen så som andra betraktar dem, och att avtäcka och beskriva variationer i det avseendet, i synnerhet i ett pedagogiskt sammanhang. (Marton och Booth 2000:146)

Fenomenografien har, på ett nästan kameleontliknande sätt, använts inom olika undersökningar och den kännetecknas av variationen i dess ansats. Den befinner sig oavbrutet i rörelse och även om fenomenografien framförallt visat sig inom pedagogikområdet så utgör den en stor mångfald av problemområden. (Starrin & Svensson red. 1994:113)

Inom fenomenografien talas det om *första* och *andra ordningens perspektiv*. Catharina Elsner (2004:21) refererar till Staffan Larsson, en av företrädarna för INOM-gruppen som redogör ansatsen för den fenomenografiska metoden. Han menar att fundamentet för metoden är att skilja mellan hur något *är* och hur något *upplevs vara*. Larsson pekar också på distinktionen mellan *första ordningens* och *andra ordningens perspektiv* inom fenomenografien.

Att ta reda på hur människor tänker om något eller uppfattar något kallas inom den fenomenografiska forskningen för ett *andra ordningens perspektiv*. *Första ordningens perspektiv* är när forskaren beskriver något utan att visa på eller problematisera den subjektiva sidan av fenomenet, alltså att det är någon, en människa, som erfar något. (Claesson 2002:33)

Av dessa två olika perspektiv finner vi att andra ordningens perspektiv är det som bäst lämpar sig för vår studie. Vi har intervjuat musklärare för att ta reda på hur de tänker kring och upplever sångämnet i musikundervisningen.

6 METOD

6.1 Urval och etiska aspekter

Då vårt arbetes syfte är att undersöka hur musklärare ser på sång i musikundervisningen har vi av naturliga skäl valt att intervjua sex lärare verksamma i Göteborgsområdet. Dessa lärare undervisar i årskurserna 6-9. I det initiala skedet var vår plan att dels intervjua fler musklärare samt att genomföra observationer ute i klassrummen. På grund av tidsbrist var det senare en omöjlig uppgift att utföra. Dessutom har det varit ett besvärligt uppdrag att hitta respondenter då de i dessa tider är upptagna med betygssättning samt förberedelser inför Lucia-tåg och julfirande. Vi kontaktade slumpmässigt olika skolor med ambitionen att de respondenter vi sedan valde ut skulle representera en så stor spridning som möjligt gällande ålder, kön, antal år som aktiva lärare samt vilka huvudinstrument de har. Detta med förhoppning om att fler variationer i uppfattningar skulle kunna framträda än om vi hade en helt homogen respondentgrupp. I de utskick med vår förfrågan om villiga deltagare till intervjuer gjorde vi klart för dem att de frågor vi ville ställa rörde den allmänna musikundervisningen och inte bara den som är igång nu kring jul då det automatiskt blir mer fokus på sång. Vi har även varit väldigt tydliga med att poängtera den anonymitet respondenterna garanteras. Deras namn har i arbetet fingerats, skolans namn nämns ej och den inspelning vi gjorde under intervjun var enbart för vårt eget minnes skull och kommer inte att användas på något annat sätt.

Deltagarna skall få en rättvisande och begriplig beskrivning av undersökningsmetoderna och undersökningens syfte. (Johansson & Svedner 2010:20)

Deltagarna skall vara säkra på att deras anonymitet skyddas. (Johansson & Svedner 2010:20)

Nedan redogör vi för de musklärare som deltagit i vår studie. Namnen är fingerade men uppgifterna kring deras huvudinstrument, ålder och antal år som aktiva musklärare är korrekta.

Tommy är 54 år gammal och har arbetat som musklärare i 30 år. Han har piano och trombon som huvudinstrument. Han bedriver musikundervisningen i halvklass.

Andreas är 43 år gammal och har arbetat som musklärare i sju år. Han har piano som huvudinstrument. Han bedriver musikundervisningen i helklass förutom i årskurs nio där han har halvklass.

Gunvor är 60 år gammal och har arbetat som musklärare i 32 år. Hon har sång som huvudinstrument. Hon bedriver musikundervisningen i helklass.

Ulf är 48 år gammal och har arbetat som musklärare i 19 år. Han har keyboard och tenorsaxofon som huvudinstrument. Han bedriver musikundervisningen i halvklass.

Pontus är 35 år gammal och har arbetat som musklärare i 11 år. Han har fiol som huvudinstrument. Han bedriver musikundervisningen i både hel- och halvklass.

Maria är 29 år gammal och har arbetat som musiklärare i tre år. Hon har sång som huvudinstrument och bedriver musikundervisningen i helklass.

Inom den forskning som rör det humanistiska och samhällsvetenskapliga området, har Vetenskapsrådet fastställt fyra huvudregler som är till för att skydda de individer som medverkar i forskningsstudier. Dessa krav är; informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. (<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>) Vad gäller informationskravet och samtyckeskravet i vår genomförda studie så har vi på förhand informerat samtliga respondenter om studiens syfte och att de naturligtvis ställer upp frivilligt. De har även fått veta att de närsomhelst kan välja att avbryta sin medverkan. Konfidentialitetskravet har uppfyllts på så sätt att respondenterna har lovats anonymitet och namnen i studien är fingerade. Vi har även upplyst lärarna om att den information som framkommit i undersökningen endast kommer att användas för denna studie.

6.2 Datainsamling

Med tanke på uppsatsens syfte är intervjuformen att rekommendera då man bättre kommer åt respondenternas värderingar och åsikter. Då vi valt att arbeta utifrån en fenomenografisk forskningsansats är den kvalitativa intervjun att föredra eftersom den möjliggör för oss att ta reda på hur någon annan människa uppfattar ett specifikt fenomen. (Starrin & Svensson 1994:116) Enkätmetoden skulle ha levererat en mer opersonlig, ytlig och onyanserad bild av det vi ville undersöka. Vi har arbetat med kvalitativa intervjuer då den metoden representerar en strukturerad, öppen och tillåtande miljö vid intervjutillfället.

Att intervjuar gör det möjligt för oss att samla information om hur människor uppfattar sin omvärld. Intervjusituationen kan påminna om ett vanligt samtal, men den skiljer sig på så sätt att den har ett särskilt syfte och en genomtänkt struktur. (Stenbäck 2001:39)

De frågeområden vi berört vid intervjuerna är musiklärares uppfattningar kring arbetsmetoder, arbetssätt, eventuell problematik, hur tillåtande klimatet är i klassrummet, relevansen för sång i musikundervisningen och sång som musikaliskt redskap. Dessa områden har utarbetats utifrån vårt syfte och våra forskningsfrågor. Vi har valt att använda oss av en mall som underlag för vilka frågor vi vill ställa till respondenterna men i enlighet med den fenomenografiska ansatsen har vi också gett utrymme för respondenterna att till stor del själva definiera vad de velat lyfta fram. Vid varje intervju har vi börjat med att framföra information om vad studien handlar om och sedan fortsatt med ett antal allmänna öppningsfrågor. Dessa frågor har vi haft i syftet att ge respondenten en chans att komma till ro och känna sig bekväm i situationen.

Tänk på att en kvalitativ intervju innebär att den intervjuade skall lämna ut sina personliga ställningstaganden. För att intervjupersonen skall vara beredd till detta krävs att denne känner förtroende för intervjuaren och respekterar syftet med intervjun. (Johansson & Svedner 2010:32)

Enligt Stukáts redogörelse för den *ostrukturerade intervjuformen* lämpar sig denna väl då man vill ha så djupgående svar som möjligt. Intervjuformen öppnar upp för ett samtal som når längre och där svaren blir mer uttömmande än genom t.ex. en enkätundersökning.

Här utnyttjas samspelet mellan den som frågar och den som tillfrågas till att få så fylig information som möjligt. (Stukát 2005:39)

Intervjuaren har en mall med ett antal huvudpunkter som skall besvaras och anpassar de olika följdfrågor som kan dyka upp beroende på vem det är som intervjuas. Vi har velat uppnå en dialog vid intervjutillfällena, men samtidigt har vi hela tiden haft vår studies syfte i åtanke för att inte intervjuerna skulle tappa fokus från ämnet. Stukát (2005:39) skriver att man som intervjuare har ett antal frågor som man ställer likadant till respondenterna men att man har förmågan att anpassa formuleringar samt följdfrågor efter vem det är man intervjuar. Stukát säger också att den här formen av intervju är tidskrävande och resulterar därmed ofta i mer kvalitativa resultat än kvantitativa dito.

6.3 Procedur

6.3.1 Litteratururval

För oss har sökandet efter relevant litteratur varit en utmaning. Vi var på en mindre föreläsning där vi fick information om hur man söker litteratur i databaser men upptäckte relativt omgående att det vid en första anblick var svårt att hitta för ämnet lämplig litteratur. Dock har vi sedan dess hittat en hel del litteratur även via databaser. Vi hade själva en del litteratur rörande sång som vi införskaffat under utbildningens gång och ur dessa böckers referenslistor sökte vi oss vidare. Högskolan för Scen och Musik har ett bibliotek där det av naturliga skäl finns många böcker som behandlar vårt ämne, därför har vi där hittat en stor del av det material vi använt oss av.

6.3.2 Intervjuprocessen

För att komma i kontakt med möjliga respondenter sammanställde vi ett informationsbrev som vi mailade till en stor mängd grundskolor i Göteborg. I detta brev framgick vårt huvudsakliga syfte med uppsatsen och på vilket sätt intervjun skulle genomföras. Vi uttryckte en önskan om att lärarna kunde avvara ungefär en timme av sin tid då vi skulle komma ut till respondenternas respektive skolor för att intervju dem. Det tydliggörs också i brevet att deras medverkan är helt frivillig samt att det i studien naturligtvis inte kommer att framgå vilka de är eller vilken skola de arbetar på. Intervjuerna har genomförts på respondentens skola eftersom vi ansåg att detta underlättade både för respondenten då denne slapp bege sig någonstans, samt för oss då vi lättare fick tag på lärare som var villiga att ställa upp. En annan faktor som spelar roll är den Stukát pekar på:

Man träffar den intervjuade på dennes hemmaplan; i bostaden, skolan eller på arbetsplatsen, dvs. man eftersträvar en för informanten ohotad och lugn miljö. (Stukát 2005:40)

Vid intervjutillfällena har vi båda varit med då vi anser att är fördelaktigt på flera sätt. Som två intervjuare kan den ena i lugn och ro ägna hela sin uppmärksamhet åt respondenten medan den andra kan ta hand om inspelningsutrustningen samt föra anteckningar.

Två personer kan upptäcka mer än vad en person gör. De kan också komma överrens om att ha olika fokus under intervjun. (Stukát 2005:41)

Eftersom vi varit två stycken har vi också haft möjligheten att ge varandra feedback på intervjuteknik samt förmågan att föra anteckningar och därmed har vi kunnat förbättra vår teknik från gång till gång. Dock är vi medvetna om att det med denna intervjumetod kan finnas nackdelar och då främst för respondenten som kan känna sig trängd och påhoppad.

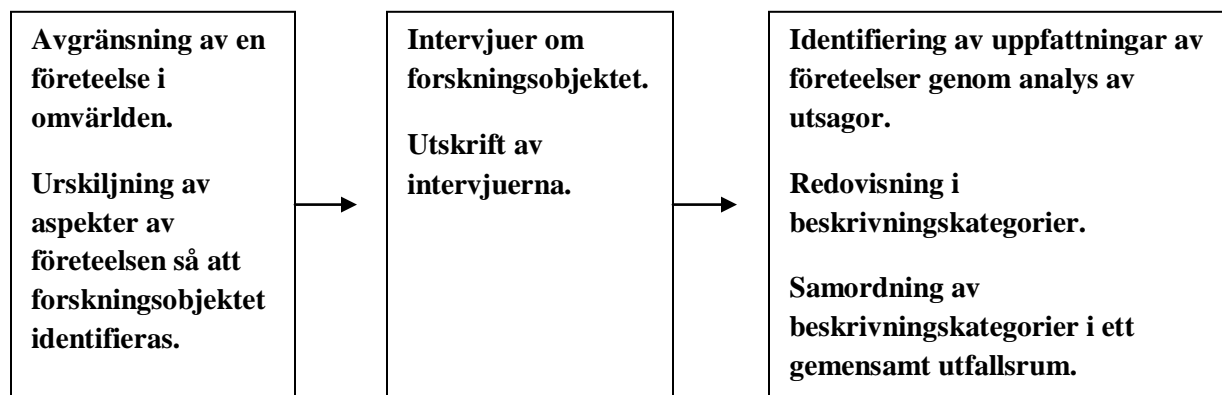
Risken är dock att den intervjuade som utfrågas av två personer upplever något slags underläge som kanske i viss mån förändrar svaret. (Stukát 2005:41)

Vi har valt att spela in intervjuerna för att lättare komma ihåg vad som sagts samt att ha som hjälpmedel vid transkriberingarna. Johansson och Svedner (2010:32) menar att kvalitativa intervjuer ofta resulterar i en väsentlig mängd information och att bandspelare då är ett lämpligt verktyg att tillgå. Som tidigare nämnts har vi varit på respektive respondents skola och arbetsplats. Vi har där haft möjlighet att intervju personerna enskilt i dennes musikal.

6.4 Analys

Enligt Alexandersson (i Starrin & Svensson 1994:121) har det inom den fenomenografiska forskningsansatsen utvecklats en metodisk arbetsgång vid skedet för datainsamling samt databearbetning. Han påpekar även att denna metod inte är definitiv utan att det kan förekomma variationer i det sätt som den kan implementeras i olika forskningssammanhang.

Denna arbetsgång illustreras nedan av Figur 1.

Figur 1. En schematisk bild över arbetsordningen i den fenomenografiska forskningsansatsen. (Alexandersson 1994:122 i Starrin och Svensson 1994)

Vi har i vår studie utgått till stor del från denna modell vid arbetsordningen för vår undersökning. Till att börja med har avgränsningen inom vårt arbete lett fram till att vi valt att inrikta vår undersökning mot musklärares uppfattningar kring sångämnet i musikundervisningen. Sedan har vi med hjälp av vår förförståelse inom sångämnet samt genom litteraturgenomgång av tidigare forskning kunnat urskilja vissa aspekter av företeelsen vi valt att forska kring. Denna förförståelse kring sångämnet grundar sig i våra erfarenheter av sångundervisning både som elever i grundskolan och i rollen som lärare.

I nästkommande led i denna arbetsordning utförde vi ett antal kvalitativa intervjuer med ett urval av musklärare verksamma i årskurserna 6-9. Vi har i urvalsprocessen av lämpliga respondenter

haft i åtanke att vi ville sträva efter att få en variation i vår undersökningsgrupp. Detta för att kunna skapa en utgångspunkt för att få en spännvidd av olika personers uppfattningar om sångämnet. Alexandersson (i Starrin & Svensson 1994:122) skriver att:

Den fenomenografiska undersökningen handlar om att identifiera uppfattningar och att beskriva variationer av uppfattningar. I urvalet av undersökningsgrupp gäller det att skapa förutsättningar för att få en variation i hur en undersökningsgrupp t.ex. uppfattar en och samma företeelse.

Efter att ha genomfört dessa kvalitativa samtal lyssnade vi grundligt igenom de bandade intervjuerna tillsammans för att skapa oss en helhetsbild av materialet. Vi transkriberade sedan intervjuerna i sin helhet för att därefter försöka reducera materialet genom att använda oss av meningskoncentrering. Kvale (1997:174) menar att vid en meningskoncentrering formuleras de uppfattningar respondenten uttryckt mer koncist. Detta är en metod som innebär att den väsenliga innebörden av det som sagt formuleras i kortare stycken. Meningskoncentreringen av vårt insamlade material medförde att vi sedan kunde börja urskilja vissa kategorier av uppfattningar. Dessa kategorier används inom fenomenografin för att representera de olika uppfattningar som framträder kring vissa fenomen under analysmomentet. Michael Uljens är en av de pedagogiskt inriktade forskare som skrivit om fenomenografin och dess byggstenar och han lyfter fram dessa beskrivningskategorier som ett viktigt verktyg för den fenomenografiska studien. (1989:39)

De grupper som forskaren kommer fram till formuleras så, att de så bra som möjligt reflekterar eller karakteriserar gruppernas meningsinnehåll. Dessa karakteriseringar kallas beskrivningskategorier, Beskrivningskategorierna har på detta sätt genererats ur de uttalanden som intervjun består av. (Uljens 1989:12)

Vi har i vår studie använt oss av denna metod vid resultatframställningen som följer i nästkommande kapitel där vi har kategoriserat de olika uppfattningar som framkommit. Efter att ha kategoriserat dessa olika utsagor kommer vi slutligen att presentera en sammanfattning av dessa i det så kallade *utfallsrummet*. I detta rum presenteras de olika kategorierna tillsammans för att på så sätt uppvisa en helhetsbild av innehållet. Alexandersson (i Starrin & Svensson 1994:127) menar att utfallsrummet utgör huvudresultatet inom fenomenografiska undersökningar och att detta rum möjliggör för forskaren att sedan kunna analysera hur dessa uppfattningar förhåller sig till varandra.

I denna studie finns ett utfallsrum som representerar kategoriseringar under respektive forskningsfråga. Kategorierna under forskningsfråga 1 betecknas I, II och III och på liknande sätt presenteras även de två efterföljande forskningsfrågorna med tillhörande kategorier. Vi har i vår studie använt oss av ett horisontellt system, som innebär att kategorierna av utsagor anses vara likvärdiga i jämförelse.

Det horisontala systemet av beskrivningskategorier är det som dominerat den fenomenografiska resultatbilden. Den är också utmärkande för de tidigare studierna men som förekommer även senare. Detta system innebär att de enskilda kategorierna betraktas vara jämbördiga i förhållande till varandra. Det är en fråga om innehållsmässigt skilda kategorier som är lika ”viktiga”, ”bra” eller ”tunga”, som befinner sig på samma nivå och som inte överlappar varandra. (Uljens 1989:47)

Nedan redogör vi för resultatet av vår undersökning och lärarnas uppfattningar presenteras genom citat där lärarens namn naturligtvis fortfarande är fingerat som tidigare nämnts i metodavsnittet.

Vi har även använt oss av följande tecken [...] på de ställen i citaten där ord eller meningar inte är medtagna.

7 RESULTAT

7.1 Vilken roll har sången i lärarens musikundervisning?

Nedan redovisas de tre beskrivningskategorier som blivit utfallet av ovan nämnda forskningsfråga.

7.1.1 Beskrivningskategori I. Sången blir en kompletterande del till ensemblespelet

Under denna kategori lyfter lärarna fram det faktum att ensemblespel i dagens skola kräver mycket av lektionstiden och att sången som enskild aktivitet har marginaliserats. Flera av lärarna poängterar att sången skall vara en del av en helhet snarare än att den används som ett separat musikaliskt moment.

I följande citat exemplifieras detta:

Min uppfattning är att spelandet och sången står i motsatsförhållande till varandra. (Tommy)

[...] ensemblespelet har tagit över och sången har marginaliserats. Förr kunde de uppskatta en sång som de inte gör idag [...] de har inte den uthållighet vi musiker är vana vid. Vill bara sjunga igenom- så! Nu är vi klara! Sången har förlorat mot ensemblespelet. (Ulf)

Lärarna visar på en medvetenhet kring sin egen undervisning och att de inte har med så mycket sång de egentligen skulle vilja. Några av dem talar om ett dåligt samvete inför detta.

Egentligen skulle jag vilja lägga mer tid på sång men timplanen är så begränsad och det går ut över viljan att få in mer sång. (Pontus)

Ett par av lärarna berättar också att repertoarvalet styrs av vad de anser att eleverna skulle klara av i ensemblespelet. De sjunger en låt men med syftet att sedan spela den.

Kommer de med en önskelåt så kollar jag om den går att genomföra spelmässigt. (Gunvor)

Jag styr utifrån det de ska spela. Anpassar val av sångrepertoar till spelandet. (Pontus)

7.1.2 Beskrivningskategori II. Sången förstärker den sociala gemenskapen

I den andra beskrivningskategorin beskriver lärarna sångens förmåga till att stärka vi-känslan i en grupp. En lärare uttrycker sig på följande sätt:

Genom att stå bredvid varandra och sjunga tillsammans kan de känna en rejäl kick i klassgemenskapen. De sjunger den här låten tillsammans liksom! [...] gruppkänslan och deras sätt att bemöta varandra blir lite bättre så visst, sången har stor betydelse för gemenskapen. (Maria)

Vissa av lärarna uppfattar däremot vissa svårigheter att genomföra sångliga aktiviteter om inte den sociala gemenskapen i klassrummet fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Att hitta ett tillåtande klimat under högstadietiden är väldigt viktigt [...] hur klassen funkar socialt är väldigt avgörande för hur de vågar sjunga. Det är ett så personligt uttrycksmedel. Jag har klasser som funkar jättebra och där de kan sjunga hur mycket som helst och där det låter kanon. Men vissa klasser har elever som styr klimatet med järnhand och då blir det mycket med jobb med sångmoment. (Pontus)

Att spela tillsammans är mer tacksamt som en start i en klass än sång som är mer utelämnande och som kräver mycket mer. Otryggheten i en grupp spelar stor roll i sångundervisningen. (Tommy)

7.1.3 Beskrivningskategori III. Sångens roll som lustfyllt moment i undervisningen

Utsagor under denna kategori behandlar sång som något lustfyllt och glädjespridande. En del av lärarna trycker på att den främsta uppgiften sången har är att vara något som eleverna uppskattar och tycker är roligt. Detta avspeglas även i musiklärarnas val av repertoar.

När vi väl håller på med sång så är det en väldig glädje. En fysisk kontakt man får, en glädje när man får det att låta bra. Det är viktigt att förmedla en glädje och känsla när man sjunger. (Andreas)

Önskar att få lägereldskänslan och gemenskapen kring sången. Vill jobba lite mer kravlöst och bara sjunga. (Pontus)

Eleverna ska tycka att det är kul! (Gunvor)

Det är viktigt att eleverna upplever sången som kul och lustfylld. (Ulf)

En av lärarna uppger också att det är viktigt att man väljer en sångrepertoar som eleverna själva tycker om och att detta är avgörande för hur eleverna ser på sångämnet.

Gillar de låten så gillar de att sjunga. (Ulf)

7.2 Hur resonerar lärare kring den eventuella problematik som kan innebära hinder för sångliga aktiviteter?

Nedan redovisas tre skilda beskrivningskategorier där lärarna lyft fram olika aspekter som de anser kan vara problematiska.

7.2.1 Beskrivningskategori I. Målbrottet kan innebära en viss problematik

Här beskriver lärarna den problematik som kan uppstå i sångundervisningen då eleverna hamnar i målbrottet.

Målbrottet är inte lätt att hantera för de unga killarna och faktiskt även tjejerna. Det gäller att man som lärare pratar med dem och informerar dem om att det är något som går över. Sen måste man faktiskt anpassa låtarna så att det är sånger de kan delta i och sjunga med [...] så att de inte blir ännu mer deppade över att rösten inte riktigt lyder. (Maria)

[...] men i sexan, sjuan kan det vara riktigt känsligt med sången. De vågar inte riktigt sjunga ut. (Andreas)

Samma lärare poängterar att målbrottet är en bidragande orsak till att han undviker att sjunga stämsång med eleverna i dessa årskurser.

Svårt att sjunga stämmor i helklass, särskilt när killarna är i målbrottet. (Andreas)

En annan lärare beskriver den problematik han stött på bland kvinnliga elever som även det kan vara ett tecken på målbrott.

Tjejer som inte kan hitta sin huvudklang. Finns en del elever som säger att det var först på gymnasiet man fick kontroll på det. (Pontus)

7.2.2 Beskrivningskategori II. Tiden räcker inte till

Under denna kategori talar lärarna om den tidsbrist de alla känner av och hur många olika moment som skall hinnas med i musikämnet.

Jag har lite dåligt samvete för att jag inte har med mer röstvård och uppsjungningar i undervisningen men jag känner inte att jag hinner, men det är ett dåligt samvete jag har. (Tommy)

Det är inte mycket tid i veckan man har på sig för att hinna gå igenom alla de olika delmoment som det faktiskt står i kursplanen att man ska ha gjort, det blir stressigt. (Maria)

Egentligen skulle jag vilja lägga mer tid på sång men timplanen är så begränsad. (Pontus)

Det är för lite. Vi sjunger och spelar mycket men jag vill hinna med fler olika genrer [...] jag vill hinna sitta ner med elever som tycker vissa saker inom sången är jobbiga och tala med dem om det. (Gunvor)

En av de lärare som inte själv har sång som huvudinstrument poängterar att han inte lägger lika mycket tid på sång för att han själv inte anser sig ha så stor kunskap.

[...] känner att jag inte kan hjälpa sångerskorna och sångarna lika mycket eftersom jag inte har den kunskapen. (Andreas)

En av lärarna slår fast att den tidsbrist han känner till stor del beror på att undervisningen skall bedrivas i helklass. Det är ett tidskrävande arbete att försöka få till en fungerande undervisning med så många elever.

Utän någon som helst minsta lilla konkurrens så är den största problematiken jag stött på skolläringens ovilja in i det längsta att införa halvklass i sexan och sjuan. Det finns inget som helst som på det minsta lilla vis kan konkurrera med helklassproblematiken. Det är ett riktigt elände! Och det är så vanvettigt orättvist fördelat på vissa skolor. (Ulf)

7.2.3 Beskrivningskategori III. Sång är ett väldigt personligt och avslöjande uttrycksmedel

Utsagor under denna kategori behandlar problematiken med sång som ett avslöjande och personligt uttrycksmedel.

[...] en nervositet och osäkerhet inför klassen avspeglar sig på sången, ju mer de lär känna varandra och läraren desto mer släpper de loss... [...] spelandet kommer alla igång med men sången kommer gradvis. Otryggheten spelar stor roll i sångundervisningen. (Tommy)

[...] men sången ligger så nära en själv. Den är ju direkt kopplad till dig till skillnad från en gitarr du håller i famnen. Sången är så direkt, så personlig. (Maria)

Det är så känsligt på något sätt. Våldigt utlämnande hur man sjunger och att man hörs och så. (Andreas)

En lärare pekar på en problematik som kan uppstå genom de röst- och klangideal som råder i den moderna musikkulturen.

De sångideal som vissa elever tar fasta på. De försöker härma sina idoler men det slår fel. [...] Om man kan komma förbi dem och nå den naturliga rösten istället så är man ju lycklig. Men jag tycker det är förödande [...] (Gunvor)

7.3 Vilka positiva effekter anser läraren att sång kan medföra beträffande elevernas utveckling?

Nedan redovisas de två beskrivningskategorier som blivit utfallet av ovan nämnda forskningsfråga.

7.3.1 Beskrivningskategori I. Den egna identiteten stärks i och med att självförtroendet och självkänslan ökar

Flera av lärarna uppfattar att sången har en förmåga att stärka den egna identiteten.

Man får en ökad självkänsla som en följdreaktion till att rösten bär och att man kan sjunga. Barnen växer några centimeter när de får höra att de sjunger bra så det betyder jättemycket för självförtroendet och självkänslan. (Pontus)

Viktigt för självkänslan att man som en elev kan känna en glädje över att kunna uttrycka sig genom sången. (Tommy)

Sången är så viktig! Självkänslan stärks och jag är övertygad om att man därmed även landar i den egna identiteten. (Maria)

Sången är jätteviktig även för den personliga utvecklingen! (Gunvor)

7.3.2 Beskrivningskategori II. Det är viktigt att känna sig bekväm med sin egen röst

Under denna kategori visar lärarnas utsagor att det finns en samhällsnormativ aspekt av sång. Flera av lärarna poängterar att man i vissa sammanhang förväntas kunna delta i den sociala gemenskapen via sång och att det därför är skolans uppgift att förbereda eleverna för detta.

Det är viktigt att bli bekväm med sin egen röst [...] är en viktig förberedelse för att kunna fungera i vuxenlivet och att kunna delta i sång utan att tveka [...] (Tommy)

Det betyder väldigt mycket för självförtroendet att känna att man kan hantera sin röst när man sitter på femtioårskalaset och sjunger allsång. Och att man kan hantera sin röst inför andra och man vet att rösten bär. (Pontus)

Sången kan verkligen stärka eleverna, tänk att kunna känna sig trygg med att våga sjunga i olika sammanhang. Då har man vunnit mycket inför framtiden och det kan vara till glädje livet ut. (Maria)

7.4 Resultatsammanfattning

Resultatet för forskningsfråga I utgörs av tre beskrivningskategorier. Under den första forskningsfrågan framgår det av lärarnas svar att de upplever att sången står i motsatsförhållande till instrumentalspel och att sången har marginaliserats för att användas som ett komplement till ensemblespelet. Repertoar väljs med hänsyn till vilken nivå eleverna är på rent spelmässigt. Enligt några av lärarna blir sången en del av en redan existerande helhet och har inget riktigt egenvärde. Det är lättare för en otrygg grupp att spela tillsammans än att sjunga ihop och det är viktigt för en fungerande sångundervisning att gruppen är just trygg. Sjunger man tillsammans anser lärarna att det genom sången finns möjlighet att stärka klassgemenskapen. Sången innebär en fysisk kontakt där det ges stora möjligheter till en känsla av tillhörighet och gruppgemenskap.

Under rubriken rörande vilken problematik lärarna stött på i sångundervisningen fick målbrottet och tidsbristen stor uppmärksamhet. Det faktum att musikämnet tillägnas få undervisningstimmar i veckan samt att undervisningen i de flesta fall bedrivs i helklass gör att många lärare upplever en stress för att hinna med alla de moment som anges i läroplanen. Lärarna kan uppleva en svårighet att få till sångundervisning då eleverna sjunger väldigt svagt för att inte höras eller synas. Enligt utsagorna kan målbrottet och andra pubertala förändringar innebära en stor otrygghet. Sången är ett väldigt personligt, avslöjande och känsligt uttrycksmedel och det kan vara svårt att motivera eleverna till att sjunga ut istället för att gömma sig bakom ett svagt mumlande.

Forskningsfrågan som behandlar de eventuella positiva effekter eleverna kan uppleva genom sång utmynnade i två beskrivningskategorier. Att använda sångrösten som ett hjälpmedel för att stärka den egna identiteten, öka självkänslan och självförtroendet samt att den är viktig för den personliga utvecklingen verkar vara något som de allra flesta lärarna är överrens om. Vissa av lärarna anser också att det är viktigt att man tidigt blir bekväm med sin egen röst för att sen våga använda sig av den i vuxenlivet.

8 DISKUSSION

Vi inleder vårt diskussionsavsnitt med en metoddiskussion där vi resonerar kring vår undersöknings vetenskaplighet och tillförlitlighet. Därefter följer en diskussion kring det resultat vi fått fram i studien och detta ställs i relation till tidigare forskning. Avslutningsvis ser vi framåt och för ett resonemang kring studiens relevans för det pedagogiska området samt ger förslag på fortsatt forskning.

8.1 Metoddiskussion

8.1.1 Generalitet

Eftersom vi i vår studie har intervjuat sex aktiva musiklärare kan man ställa sig frågan om detta är tillräckligt för att kunna dra några generella slutsatser. Uppsatsens huvudsakliga syfte har varit att titta närmare på hur musiklärare verksamma i årskurserna 6-9 ser på sång i musikundervisningen och därigenom har vårt mål varit att få fram uppfattningar kring detta.

Den fråga man ställer är alltså om de uppfattningar man funnit är generella, dvs. utgör samtliga de uppfattningar man skulle finna även om man intervjuade ett stort antal personer. (Johansson & Svedner 2010:38)

Vi kan naturligtvis inte påstå att de uppfattningar som våra intervjuer visat på utgör samtliga tankar kring ämnet men vi tror ändå att vi har fått fram en stor variation. Detta på grund av att vi valt att intervjuar musiklärare med olika erfarenheter och bakgrund för att på så sätt ha ett större urval. Johansson och Svedner (2010:39) lyfter fram just detta i sin bok och de menar att genom att välja intervjupersoner med olika former av erfarenhet kan detta medföra att chansen för att hitta betydande information ökar. Det hade naturligtvis också varit önskvärt att kunna intervjuar betydligt fler musiklärare för att få en ytterligare spridning men på grund av tidsbrist och svårigheten att få tag på respondenter så har vi varit tvungna att begränsa antalet. Trots detta anser vi att det material vi lyckats få fram är relevant för studien.

8.1.2 Reliabilitet

Vi menar att vår undersökning har en förhållandevis hög reliabilitet och grundar detta på det tillvägagångssätt som vi använt oss av vid insamlingen av vårt material. Reliabiliteten av en undersökning präglas till stor del av hur insamlingen av data sker och eventuella brister som detta kan uppvisa.

Bristande reliabilitet orsakas i första hand genom slump-och slarvfel under datainsamlingen och den efterföljande databehandlingen. Det kan handla om sådant som slarviga eller oläsliga anteckningar och protokoll till följd av trötthet eller stress, tillfälliga hörfel och missförstånd i samband med intervjuer, ouppmärksamhet och skrivfel när det insamlade materialet förs över till en datafil samt felaktigheter i samband med matematiska och statistiska beräkningar. (Esaiasson, Giljam, Oscarsson & Wängnerud 2009:70)

En viktig aspekt i detta är hur stor variation av utförande som förekommit vid intervjutillfällena. Som nämnt ovan har vi båda två medverkat vid samtliga intervjuer. Ibland som intervjuare och

ibland som den som för anteckningar och sköter teknisk utrustning. På grund av detta har vi kunnat eliminera en stor del av de eventuella sakfel som skulle kunna uppstå när minnet sviker. Här har även bandspelaren varit till stor hjälp då vi märkt att vi ibland kommit ihåg saker på ett felaktigt sätt och där vi då har kunnat gå tillbaka och spela upp samtalet. Vi har också utgått ifrån samma frågemall vid samtliga tillfällen. Vi har konsekvent genomfört intervjuerna på respondenternas respektive skola och vi har även vid samtliga tillfällen fått arbeta ostört då vi kunnat sitta avskilt från den övriga verksamheten, vilket torde vara en fördel.

8.1.3 Validitet

Validitet innebär att man har undersökt det som man skulle undersöka och ingenting annat. Det kan verka självklart men det är inte alltid så lätt att uppnå hög validitet. (<http://www.uppsatsguiden.se/ord/67/20101206>)

Vi anser att vår studie uppvisar en hög innehållsvaliditet då vi känner att de frågor vi ställt till våra respondenter väl motsvarar vårt syfte och våra frågeställningar samt täcker in de områden vi valt att fokusera vår undersökning på. Frågorna har varit så tydligt formulerade som möjligt för att undvika missförstånd. Dock upptäckte vi att frågan rörande sång som musikaliskt redskap kunde orsaka en viss förvirring hos en del av respondenterna. Denna osäkerhet grundade sig i att respondenterna ställde sig frågande till själva begreppet och dess innebörd och där inser vi nu i efterhand att vi hade kunnat formulera frågan på ett annat sätt genom att vara mer precisa i vad vi menar. Eftersom denna osäkerhet nu uppstod fick vi i dessa fall förtydliga frågan för att sedan fortsätta intervjun. Den specifika fråga som orsakade frågetecken löd: Vad anser du att sång som musikaliskt redskap har att erbjuda eleverna? Med frågan var vi ute efter att få svar på vad lärarna tror att elever som sjunger kan tillägna sig genom sången. Genom musikaliskt utövande når man fler upplevelser än enbart musikaliska sådana. Man kan utvecklas såväl musikaliskt som personligt och vår fråga syftade till att få svar på lärarnas erfarenheter av detta. För att undvika missförstånd hade vi kunnat formulera frågan på följande sätt: Tror du att eleverna skulle kunna utvecklas på annat sätt än rent musikaliskt genom att sjunga? Dock känner vi att den formuleringen av frågan är ledande och skulle kunna resultera i enbart ett ja- eller nej-svar. Vi var ute efter ett mer uttömmande och reflekterande svar. Vi kan uppleva så här i efterhand att vi skulle ha haft färre ”färdiga” frågor att ställa till respondenterna då vi kan känna att dessa frågor kan ha påverkat riktningen av intervjun i någon mening. Inom den fenomenografiska forskningen lämnar man ofta mycket av innehållet i en intervju öppet så att respondenterna själva till stor del kan styra innehållet och vi önskar att vi hade kunnat vara lite mer fria i själva intervjusituationen.

Vad gäller resultaten av respondenternas svar så är vi medvetna om att vårt ämnesval och de frågeställningar som vi utgått ifrån kan ha påverkat dessa. Vi inser att det kan vara känsligt att svara på frågor som rör den egna undervisningen då man som lärare vill framstå i god dager och att detta skulle kunna påverka ärligheten i respondentens svar. Som nämnts tidigare under metodavsnittet var vår första plan även att genomföra observationer då vi ansåg att dessa i kombination med kvalitativa intervjuer kanske skulle kunna frambringa en mer rättvis bild av ämnet. På grund av tidsbrist hann vi inte genomföra dessa planerade observationer men vi känner nu i efterhand att med tanke på studiens syfte så hade kanske dessa observationer varit överflödiga. Vårt syfte med arbetet har varit att lyfta fram musikalärares uppfattningar kring sång i skolan och det anser vi att vi fått fram genom att endast använda oss av kvalitativa intervjuer. Vi

har upplevt att respondenterna till stor del har varit öppna och ärliga i sina svar varpå vi uppskattar resultatet av vår undersökning som giltigt.

8.2 Resultatdiskussion

Studiens syfte var att undersöka hur musiklärare i årskurserna 6-9 ser på ämnet sång i sin undervisning. Vi utgick från följande forskningsfrågor för att uppnå detta syfte.

- Vilken roll har sången i lärares musikundervisning?
- Hur resonerar lärare kring den eventuella problematik som kan innebära hinder för sångliga aktiviteter?
- Vilka positiva effekter anser lärare att sång kan medföra beträffande elevernas utveckling?

Vi har haft dessa frågor som huvudspår i den mall vi använt oss av vid intervjuerna. Vi anser att det resultat som framkommit är relevant för vårt ämne men vi kan nu i efterhand diskutera kring huruvida vår bakgrund och erfarenhet kan ha påverkat respondenternas utsagor då de möjligtvis kan ha känt av i vilken grad vi brinner för sångämnet. I initieringsfasen var vi något oroliga att den erfarenhet och förståelse vi hade kring sångämnets status i grundskolan skulle försvåra arbetet då vi riskerade att inte kunna förhålla oss helt objektivt. Dock känner vi att vi dels har kunnat möta lärarna i en dialog. Vi anser också att de erfarenheter vi hade och som fick oss att vilja undersöka ämnet närmare till stor del har blivit bekräftade.

I det resultat som framkommit rörande vår första forskningsfråga uppfattar lärarna att sången har marginaliserats och till viss del står i motsatsförhållande till ensemblespelet. Vi har utifrån vår undersökning uppmärksammat att sången av många lärare upplevs som en kompletterande del i ensemblespelet och inte har ett riktigt egenvärde. Denna uppfattning bekräftas i Skolverkets nationella utvärdering från 2003 där det skrivs om hur sången får stå tillbaka till förmån för instrumentalspel i de senare årskurserna. Vi tycker oss i lärarnas utsagor se att denna marginalisering kan ha ett samband med att musikämnet i dagens skola är ett mångfasetterat ämne där sången är en del av innehållet. Som tidigare forskning visat har sångämnet i den svenska skolan haft en framträdande roll. Ett exempel på detta ger Stålhammar (1995) (i Stenbäck 2001) som skriver att musikämnet fram till 1955 till och med hette *sång*. En annan aspekt som framkommit i undersökningen är den roll sången kan spela för den sociala gemenskapen samt hur viktigt det är att det redan från början finns ett fungerande socialt klimat för att sångundervisning skall kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt. Detta menar vi kan knytas an till den sociokulturella teorin som förespråkar det sociala rummets betydelse för lärande. (Dysthe red 2003) Sång och dess sociala betydelse är något som lyfts fram i kursplanen för ämnet musik och spelar säkert en avgörande roll i hur viktigt lärarna uppfattar att detta är. Nielsen (i Flodin 1998) menar att den sångliga aktiviteten i första hand är en kollektiv sysselsättning och att den har en förmåga att utveckla vi-känslan samt stärka grupptillhörigheten. Intressant att notera i vår undersökning är att det i resultaten framkommit två skilda förhållningssätt gällande hur sång och det sociala rummet interagerar med varandra. Som sagt ovan menar vissa lärare att gemenskap är en förutsättning för att kunna bedriva sångundervisning, medan andra anser att sång skapar en positiv atmosfär i det sociala rummet. Något som lyfts fram är lärarnas syn på sång som något lustfyllt och glädjespridande. Flera av

lärarna poängterar att eleverna skall tycka att det är roligt att sjunga och en av lärarna berättar att han t.o.m. väljer repertoar efter vad eleverna gillar. Det framkommer i Skolverkets nationella utvärdering (2003) att detta är något många lärare i dagens skola lägger ner mycket tid på. Det vi kan ställa oss frågande till i relation till detta är hur pass begränsad repertoaren riskerar att bli om man som lärare hela tiden skall ta hänsyn till alla individers musiksmak i klassen. Vi ställer oss även frågande till sångens roll som ständig glädjespridare. Vi tror att sångämnets status kan förminska genom att lärarna vill tillmötesgå elevernas önskan om en konstant underhållande och inte särskilt ansträngande musikundervisning. I och med denna önskan kan det vara praktiskt för läraren att ta fram en poplåt och bara, som en av respondenterna uttrycker sig:

[...] sjunga igenom- så! Nu är vi klara! (Ulf)

Under vår andra forskningsfråga framkommer det olika typer av problematik som lärarna uppfattat inom sångundervisningen. Flera av lärarna gör gällande att målbrottet är en bidragande orsak till att sångmomentet kan upplevas problematiskt i de högre årskurserna. Författarna till artikeln *Röstens möjligheter i olika åldrar* (i Fagius och Larsson 1990) beskriver målbrottsperioden och hur den kan innebära stora röstförändringar som i sin tur kan leda till att tonåringarna kritiskt börjar granska sig själva och förstärker genom detta den otrygghet och osäkerhet de redan bär med sig. Vi anser det viktigt att man som lärare har förmågan att dels besitta kunskap om vad som händer rent fysiologiskt under puberteten och att man lyckas entusiasmera eleverna till att delta även i för dem påfrestande lektionsmoment. Forskaren Berit Lidman-Magnusson poängterar hur viktigt det är att läraren anpassar sin undervisning så att den motsvarar de olika utvecklingsfaser eleverna befinner sig i. Även Vygotskij (1978) påtalar vikten av att uppgifternas svårighetsgrad är i linje med vad eleverna klarar av att tillägna sig.

Nära nog samtliga respondenter lade fram tidsbristen som den klart största problematiken när det gäller sångundervisning i skolan. Flera av lärarna berättar om sitt dåliga samvete rörande avsaknaden av röstvård och de lyfter fram en önskan om en mer frekvent och varierad sångundervisning. En orsak till detta skulle kunna vara den mängd av olika moment lärarna skall hinna gå igenom i musikundervisningen. Här ser vi en likhet med de lärare som upplever att sången har marginaliserats för att bereda plats åt mer tidskrävande aktiviteter. Intressant att notera är också Andreas utsaga om att han känner att han inte besitter den kunskap kring sång som han anser behövs för att kunna hjälpa eleverna med sången och att detta medfört att han fokuserar på andra aktiviteter i musikundervisningen. Detta tror vi kan vara ett relativt vanligt fenomen att man som musiklektör till viss del anpassar undervisningen efter ens egna intressen och kompetenser. En annan aspekt som en av respondenternas utsagor vittnar om är den att musikundervisningen idag ofta bedrivs i helklass och att detta påverkar hur tiden fördelas i undervisningen. Läraren menar att det tidskrävande arbete som helklassundervisning innebär utan konkurrens är den absolut största problematiken inom musikämnet. Intressant att notera är att denna respondent under flera år strävade efter att få undervisa i halvklass, vilket han nu har lyckats få igenom.

Under intervjuerna framkom tankar om att sången är det instrument som är mest känsligt och avslöjande. Lärarna tror att det kan vara en avgörande faktor för hur gärna eleverna använder sång som uttrycksmedel. Uddholm (1993) framhåller den negativa laddning sången har fått i form av rädslor för att göra sin röst hörd och att riskera göra det på ”fel” sätt. Han menar att det

är av yttersta vikt att våga utmana dessa rädslor och att lärarens uppgift är att ge alla elever en möjlighet att delta utifrån sina villkor. Detta är nära förbundet med beskrivningskategorin rörande sång och identitet där vi noterat vad lärarna sagt om att sången kan stärka den personliga utvecklingen. Engström (i Fagius 2007) uppmärksammar det faktum att alla kan sjunga och att sångliga aktiviteter kan resultera i en positiv självbild. En av respondenterna uttrycker sig på följande sätt:

Man får en ökad självkänsla som en följdreaktion till att rösten bär och att man kan sjunga. Barnen växer några centimeter när de får höra att de sjunger bra så det betyder jättemycket för självförtroendet och självkänslan. (Pontus)

Vi menar att möjligheten till att sjunga frekvent och därmed få chansen att utvecklas och utmana sig själv gör att självförtroendet och självkänslan växer som en direkt följd till att man faktiskt vågat sjunga. Dessa uppfattningar styrks av forskaren Lidman-Magnusson som säger att känslan av att kunna sjunga kan stärka den egna identiteten.

I vår undersökning uttryckte ett par av lärarna vikten av att kunna använda sig av sin röst i olika sociala sammanhang. I många kontexter förväntas man kunna delta i sång och lärarna tror därför att sångundervisningen är en viktig förberedelse inför det kommande vuxenlivet. Upplever man att man saknar förmågan att sjunga med kan en känsla av utanförskap infinna sig då sång i grupp resulterar i en stark social gemenskap.

Vi anser att de viktigaste slutsatserna vi kan dra utifrån undersökningens resultatet kan sammanfattas med att lärarna finner sången vara ett mångfacetterat ämne och att det har många roller att spela. De säger också att sången är av importans samt fyller en viktig funktion i ungdomarnas utveckling. En annan aspekt som framkommit gällande sångämnet är dess förmåga att fungera likt en katalysator för de funderingar och känslor som är i omlopp när ungdomarna utvecklas och formar sin identitet.

Utifrån de utsagor som uppkommit har det även visat sig att sången tycks ha marginaliserats i förhållande till ensemblespel och övriga aktiviteter i undervisningen samt att problematik av olika slag kan förhindra lärarna i att inkludera sång i en större utsträckning.

8.3 Slutord

Vi anser att vår studie är av relevans för vår kommande profession då de uppfattningar som framkommit i undersökningen är värdefulla ur en didaktisk synvinkel. Sången är och kommer att förbli en stor del av musikämnet och som musklärare anser vi att det är vår skyldighet att besitta de verktyg som krävs för att främja även denna del av musikämnet. Vi har valt att rikta vår studie mot en åldersgrupp som genomgår en väldigt omtumlande och föränderlig period. Sången kan, om den används på ett lämpligt sätt, vara givande, berikande och stöttande under tonåren. Vi kan även efter färdigställandet av den här studien dra slutsatsen att sången vid felaktigt användande kan framkalla olust och obehag vilket i sin tur kan leda till en direkt ovilja till att sjunga. Eftersom detta är en studie baserad på intervjuer med musklärare verksamma i dagens skola kan

denna kunskap vara av vikt för blivande musklärare då det kan medföra att man kan erhålla en beredskap inför vad sångämnet i de högre årskurserna kan innebära. Genom att ta del av den information som framkommit under denna undersökning har vi kunnat lyfta fram olika aspekter av sångämnet som torde vara av stor relevans för blivande och nu verksamma musklärare. Att ha tillgång till exempelvis dessa musklärares uppfattningar kring problematik som kan uppstå runt sångundervisningen i skolan kan medföra att vi som blivande musklärare får en möjlighet att reflektera över de eventuella problemen i ett tidigt stadiet och därmed kanske finna lösningar.

Vi har i slutskedet av detta arbete funderat över vilka närliggande ämnen vi skulle finna intressanta att bedriva vidare forskning kring. Nedan redovisas ett par av dessa.

- Elevers syn på sång i musikundervisningen
- Genusperspektiv- finns det skillnader i hur pojkar och flickor ser på och använder sig av sång?
- Djupare forskning kring sångämnets status i dagens skola
- Dagens stamsånger- finns de?
- Musklärares arbetssituation. Hur skall de kunna bedriva en kvalitativ undervisning under rådande omständigheter med helklassproblematik och tidsbrist?
- Hur bedrivs sångliga aktiviteter i förskolan och de tidigare åldrarna i grundskolan?

Vi väljer att som avslutning återigen hänvisa till styrdokumentet med följande citat:

Skolan skall i sin undervisning i musik sträva efter att eleven

- utvecklar tillit till den egna sångförmågan och blir medveten om dess utvecklingsmöjligheter och sociala betydelse. (Skolverkets hemsida, 20101208)

REFERENSLISTA

Litteratur:

Aulin, Arne (1970) *Musikhistoria*. Stockholm: Natur och kultur.

Bengtsson, Jan (Red.) *Med livsvärlden som grund- Bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning*. Lund: Studentlitteratur

Berg, Hillevi (2002) *Att undervisa tonåringar i sång*. (Examensarbete) Musikhögskolan i Piteå, Avdelningen för musikpedagogik.

Bjurwill, Christer (1995) *Fenomenologi*. Lund: Studentlitteratur.

Bruér, Jan och Westin, Lars (2006) *Jazz- Musik Människor Miljöer*. Göteborg: Bo Ejeby Förlag.

Claesson, Silwa (2002) *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Dysthe, Olga (Red.) (2003) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Elsner, Catharina (2004) *Så tänker lärare i estetiska ämnen- en fenomenografisk studie byggd på arton intervjuer*. (Akademisk avhandling) Lärarhögskolan i Stockholm, institutionen för undervisningsprocesser kommunikation och lärande.

Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik. Wängnerud, Lena. (2009) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Vällingby: Norstedts Juridik AB.

Fagius, Gunnel (Red.) (2007) *Barn och sång- Om rösten, sångerna och vägen dit*. Lund: Studentlitteratur.

Fagius, Gunnel och Larsson, Eva-Katharina (Red.) (1990) *Barn i Kör*. Stockholm: Verbum.

Flodin, Ann Mari (1998) *Sångskatten som socialt minne- En pedagogisk studie av en samling skolsånger*. Stockholm: HLS förlag.

Grahn Stenbäck, Margareta (1995) *Sång eller musik? En studie av musikundervisning i årskurserna 2 och 5 utifrån den nationella utvärderingen 1989*. (Akademisk avhandling) Linköpings Universitet, institutionen för pedagogik och psykologi.

Hähnel, Bertil, Sandberg, Ralf och Ödman, Per-Johan (1996) *Skola Musik Förändring – En debattbok om den nya läroplanen Lpo94 och kursplanen i musik*. Stockholm: KMH Förlaget

Johansson, Bo och Svedner, Per Olov (2010) *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB.

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Lidman-Magnusson, Berit (1999) *Att sjunga eller inte sjunga- Samverkande faktorer av betydelse för sångutveckling*. (Licentiatuppsats) Stockholm: Centrum för Musikpedagogisk forskning vid Kungliga Musikhögskolan

Lidman-Magnusson, Berit (1996) *Sångens Gåfva- Skolsång och sångundervisning en Essay i ett historiskt perspektiv*. Stockholm: MPC:s skriftserie, 40 Centrum för Musikpedagogisk forskning vid Kungliga Musikhögskolan

Marton, Ference och Booth, Shirley (2000) *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Mathiasson, Carin (1994) *Praktisk gruppsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Nordström, Sixten (1999) *Så blir det musik*. Laholm: Trydells.

Ray, Johanna (2004) *Musikaliska möten man minns- Om musikundervisningen i årskurserna sju till nio som en arena för starka musikupplevelser*. (Akademisk avhandling) Åbo Akademis Förlag.

Starrin, Bengt och Svensson, Per-Gunnar (Red.) (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur

Stenbäck, Helena (2001) *Lärande i kör- En studie av körsång i gymnasium och folkhögskola*. (Licentiatuppsats) Musikhögskolan i Piteå. Avdelningen för Musikpedagogik.

Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Sundin, Bertil (1995) *Barns musikaliska utveckling*. Falköping: Gummessons Tryckeri AB.

Sundin, Bertil (1988) *Musiken i människan*. Stockholm: Natur och kultur.

Sällström, Gunvor och Sällström, Jan (1988) *Människorösten- Så underfull så full av liv*. Bromma: Edition Reimers.

Uddholm, Mats (1993) *Pedagogen och den musikaliska människan- En bok om musik i vardagsarbetet*. Mölndal: Lutfisken.

Uljens, Michael (1989) *Fenomenografi- Forskning om uppfattningar*. Lund: Studentlitteratur.

Digitala källor:

Nationalencyklopedin (2010). Nationalencyklopedins internetjänst.

<http://www.ne.se/s%C3%A5ng/1160661> Tillgänglig 20101122.

Berit Lidman- Magnusson, Artikel ur Musiklärarnas Riksförbundetstidning, Nr 1-00 hämtat från :
www.mrmusik.nu/forskning/musikped.html Tillgänglig 20101124.

<http://www.skolverket.se/content/1/c6/02/21/84/Musik.pdf> Tillgänglig 20101126.

<http://www.skolverket.se/sb/d/2386/a/16138/func/kursplan/id/3877/titleId/MU1010%20-%20Musik> Tillgänglig 20101208.

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Sociokultur> Tillgänglig 20101214.

Skolverkets nationella utvärdering av grundskolan 2003 hämtat från:

<http://www.skolverket.se/sb/d/663> Tillgänglig 20101221.

Vetenskapsrådet (<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>) Tillgänglig 20110116.

Opublicerat material:

Khoso, Marianne (2009) *Sångmetodik*.

Bilaga 1

Intervjumall

Öppningsfrågor

- Vad heter du?
- Hur gammal är du?
- Vad har du för huvudinstrument?
- Vad har du för utbildning?
- Hur länge har du arbetat som musiklektare?
- Bedrivs undervisningen i hel- eller halvklass?

Arbetsätt

- Hur ofta innehåller musiklektionerna sångmoment?

Arbetsmetoder

- Vilka arbetsmetoder använder du dig av vid sångundervisning?
- Vilken eventuell problematik har du stött på i sångundervisningen?

Övriga frågor

- Hur upplever du att eleverna responderar på sångundervisningen?
 - Hur tillåtande upplever du att klimatet är i klassrummet vad gäller sångliga aktiviteter?
- Hur viktigt anser du att ämnet sång är i musikundervisningen?
 - Vad anser du att sång som musikaliskt redskap har att erbjuda eleverna?
- Hur trygg och bekväm känner du dig med din egen sångröst?
- Är det något du känner att du vill tillägga?

Kom ihåg:

- Informera om att frågorna gäller den dagliga verksamheten och inte just nu då Lucia-rep står på schemat.

